

Ідея інтеграції в освіті як найбільш ефективна для сучасного етапу розвитку національної школи

У сучасному суспільстві відбуваються стрімкі зміни, які стосуються різних сфер його життя. Характерною ознакою сьогодення є інноваційність. Відповідно відбуваються зрушення і в освіті.

З урахуванням ролі та місця освіти в суспільстві, яка є одним із оптимальних, інтенсивних способів входження людини в соціум, у стратегічних завданнях реформування змісту освіти в Україні передбачено необхідність побудови освітнього процесу на засадах інтегративного підходу, організації його як цілеспрямованого процесу навчання та виховання в інтересах особистості, суспільства, держави.

Зокрема Концепція «Нова українська школа» визначає зміст освіти, що заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації молоді в суспільстві; стрижневим принципом оновлення змісту й методів навчання визначено інтеграцію. Ідея інтеграції в освіті є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження уможливорюється створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, так само, як і про навколишній світ узагалі.

Аналіз сучасних досліджень показує стійкий інтерес учених до проблеми інтеграції в освіті протягом тривалого часу. Відомою в педагогіці стала дидактична категорія «міжпредметні зв'язки». У дослідженнях Н. Варакути, Л. Вороніної, П. Груздева, В. Максимової, В. Сухомлинського та інших науковців акцентувалася увага на двох взаємопов'язаних тенденціях у розвитку ідеї міжпредметних зв'язків – інтеграції та координації предметних знань. Сьогодні питаннями інтеграції знань, інтегрованого підходу до навчання, сутності інтеграції, її форм і видів пронизані праці Г. Бабенка, Н. Бібік, О. Гончарук, Н. Коваль, І. Козловської, Л. Руденко, Н. Стяглик та ін.

Найбільше інтеграція як дидактичний засіб приваблює тим, що за її допомогою можливо створити в учнів цілісну картину світу, адже інтегроване навчання дозволяє розкривати навчальну тему комплексно, із залученням різних напрямів освітньої діяльності. При цьому процес синтезування набутих знань спроможний сформулювати в дітей уміння надзвичайно глибоко вивчати явище, охоплювати його з усіх точок зору, навчитися критично мислити, творчо діяти.

У сучасній школі інтеграція здійснюється різними шляхами:

- створення інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук або видів мистецтв (природничих – «Природознавство», суспільствознавчих – «Я у Світі», біологічних – «Основи здоров'я», музичне й образотворче мистецтво – «Мистецтво» та ін.);
- розроблення нових форм уроків (урок із міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок);
- упровадження навчальних проєктів;
- організація тематичних днів і тижнів.

Ідея інтегрованого навчання актуальна ще й тому, що з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватись у різних соціальних сферах. ***Інтегроване навчання є однією з найперспективніших інновацій, яка закладає нові умови діяльності вчителів і учнів, має великий вплив на ефективність сприйняття учнями навчального матеріалу.***

Водночас реальний процес розвитку освіти ілюструє протиріччя між високим рівнем затребуваності суспільством ідей інтегрованого навчання та відсутністю

належного досвіду його впровадження. У таких умовах особливо важливим завданням є **вдосконалення професійної майстерності вчителів із питань інтегрованого навчання дітей на різних рівнях: від вивчення теорії, самоосвіти, методичної роботи в школі й до підвищення кваліфікації в системі післядипломної освіти.**

Відповідно до цих завдань у КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» взаємодія з педагогічними працівниками здійснюється в контексті сучасних освітніх реалій, формування у здобувачів освіти необхідних компетентностей, одним із засобів яких є інтеграція навчальних дисциплін. Незважаючи на наявні проблеми, які пов'язані з реаліями російської агресії та дистанційним навчанням і стосуються, зокрема, упровадження інтегрованих курсів за новими модельними навчальними програмами, уже сьогодні є очевидним, що саме інтегроване навчання закладає нові умови діяльності вчителів і учнів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання, справжньою школою співпраці та взаємодії, що допомагає здобувачам освіти й педагогам разом просуватися до спільної мети.

Відповідно до цього мета багатьох заходів, які проводяться в КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», спрямована на донесення для вчителів можливостей і переваг інтегрованого навчання, пов'язана з формуванням в учнів умінь бачити взаємозв'язки всіх аспектів навколишнього світу, що зрештою стає для них звичкою, яка буде допомагати протягом усього їхнього життя. У науково-методичній роботі акцентується увага, що інтегрований урок є дуже цікавою формою навчання та водночас складною багатогранною конструкцією, оскільки вимагає не просто відповідної підготовки вчителя, а й уміння творчо працювати, створюючи цікавий пізнавальний навчальний продукт. Тому заходи для педагогічної громадськості передбачають широкі аспекти вдосконалення їх фахової майстерності в цьому напрямі.

Зокрема, тільки у 2023/2024 навчальному році розгляду проблем інтегрованого навчання в Академії були присвячені такі пролонговані заходи: методично-творча майстерня «Організація творчої діяльності учнів щодо використання жанрового та тематичного багатства сучасної літератури рідного краю на засадах інтегрованого підходу в навчанні», воркшоп «Використання компаративного методу на уроках зарубіжної літератури», модульний онлайн-тренінг учителя-предметника «Інтеграція ключових умінь ХХІ століття в навчальні предмети Нової української школи», професійний діалог «Творчий потенціал текстів «нової природи» в мистецькому просторі закладу освіти». А також це й заходи щодо навчання педагогів вимірювання та подолання освітніх втрат і розривів: «Використання інструментів міжнародних досліджень якості освіти PISA, ДоСЕН і загальнодержавних зовнішніх моніторингових досліджень для вимірювання та компенсації втрат і розривів у формуванні читацької грамотності учнів», «Подолання освітніх втрат з української мови і літератури. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в реаліях сьогодення».

Особлива увага в підвищенні фахової майстерності приділяється підготовці вчителів до впровадження принципів інтеграції згідно з ідеями НУШ на таких заходах: воркшоп для вчителів української мови та літератури «Особливості навчання української мови в умовах Нової української школи: методичний та практичний аспекти», численних зустрічах з учителями щодо впровадження інтегрованих модельних навчальних програм, інноваційних освітніх практик і методик відповідно до викликів сьогодення в мистецькій та мовно-літературній освітніх галузях.

Таким чином, є очевидним, що інтегроване навчання створює нові умови для навчального діалогу вчителів і учнів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності. Разом із тим інтеграція зобов'язує до використання різноманітних дієвих форм навчання, які забезпечують ефективність сприйняття учнями навчального

матеріалу, стає для всіх її учасників **школою активної взаємодії**, що допомагає разом просуватися до наміченої цілі.

На сьогодні ситуація в освіті складається таким чином, що вчителі реалізують зміст навчання Нової української школи у складних умовах подолання освітніх втрат, зумовлених спочатку тривалими карантинами, а надалі й до цього часу – військовою агресією росії на території нашої держави та її жахливими наслідками на звільнених територіях. Упровадження дистанційної та змішаної форм навчання найбільше заважає активному впровадженню інтегрованих програм, **але якщо ми хочемо досягти формування ключових компетентностей як інтегрованих утворень, то, безперечно, найбільше цьому будуть сприяти саме інтегровані курси.**

Інтегровані курси як спосіб інтеграції змісту освіти актуальні ще й тому, що в реальному житті дуже рідко дитина стикається із ситуаціями, які є монопредметними. Наприклад, у відомому міжнародному моніторинговому дослідженні PISA завдання, що пропонуються для школярів, не пов'язані з конкретними навчальними предметами або освітніми галузями, а натомість потребують інтегрованого бачення проблеми, мають практико-зорієнтований характер, базуються на виявленні пізнавального й життєвого досвіду дитини. Таким чином, інтеграція покликана сприяти подоланню фрагментарності та мозаїчності знань учнів, забезпечує оволодіння комплексними знаннями, системою універсальних людських цінностей, слугує формуванню системно-цілісного світогляду. На інтегрованих уроках формуються такі компетентності: ціннісно-сміслові, загальнокультурні, інформаційні, комунікативні.

Отже, ще довше збереження монопредметного підходу в освіті, безперечно, буде призводити до неготовності українських дітей інтегруватися в освітній простір будь-якої європейської країни, а в більш дальній перспективі – до низької конкурентоспроможності на світовому ринку праці.

Можливі різні форми інтеграції: повне злиття навчального матеріалу в єдиному предметі/у єдиній темі тощо, тобто *інтеграція за змістом* – тематичний підхід; *інтеграція на рівні способів дій (навичок)* – діяльнісний підхід. Інтегрування за змістом, тобто за тематичним підходом, може, наприклад, об'єднувати такі предмети: українська мова, українська та зарубіжна література; українська та зарубіжна література; література та мистецтво тощо.

Для ефективного проведення інтегрованих уроків необхідним є дотримання певних умов:

- правильне визначення об'єкта вивчення, ретельний відбір змісту уроку;
- високі професійні якості педагогів, що забезпечать творчу співпрацю вчителя і учнів при підготовці уроку;
- включення самоосвіти учнів у навчальний процес;
- використання методів проблемного навчання, активізація розумової діяльності на всіх етапах уроку;
- продумане поєднання індивідуальних і групових форм роботи;
- обов'язкове врахування вікових психологічних особливостей учнів.

Практична реалізація ідеї інтегрованого навчання має також додатковий ефект, що сприяє розвитку емоційно-ціннісного ставлення дітей до навчання, оскільки навчальний матеріал на міжпредметній основі, на взаємозв'язках із повсякденною діяльністю людини є запорукою успішного формування не тільки предметних компетентностей учнів, але й ключових, зокрема умінь вчитися та застосовувати набуті знання. Для вчителя важливо провести інтегрований урок без перевантаження дітей враженнями, щоб він підпорядковувався головній меті, а не був безладною мозаїкою окремих картин.

Від інтеграції необхідно відрізнити короткі вкраплення в урок відомостей з інших предметів. У такому разі йдеться про міжпредметні зв'язки, застосування яких сприяє

глибшому сприйманню та осмисленню навчального матеріалу, розвитку ерудиції школярів.

Точка дотику різних навчальних предметів має важливе моральне значення, допомагає формуванню світогляду учнів, ставленню до навколишнього світу, природи, суспільства, самих себе. Діти вчаться бачити гармонію кольорів, ліній, безпосередньо торкаючись предмета вивчення; у них пробуджується любов та інтерес до краси навколишнього світу. Учитель на свій розсуд може використовувати на уроці твори живопису, літератури, музики, що сприяє зняттю напруженості, перевантаженості, стомлюваності за рахунок переходу на різні види діяльності.

Інтегровані уроки сприяють ініціюванню творчості, забезпечуючи розвиток у дітей творчого мислення, пізнавального інтересу, формування наукового світогляду, бажання до самостійного здобуття знань. Учні на інтегрованих уроках активно включаються в діяльність, беруть участь у розв'язанні нових для себе пізнавальних і практичних завдань. Отже, інтеграція навчальних предметів дає їм можливість розвивати свої здібності, опановувати програму в доступному темпі, підвищує мотивацію до сприйняття нових знань і закріплення попередніх.

Глибокі творчі думки науковців і вчителів, які запропонували матеріали до цього видання «Джерела педагогічних інновацій», свідчать про неперервний поступ, пошуки нового в освіті. Свої роздуми над проблемами покращення якості освіти з питань інтегрованого навчання висвітлили науковці, автори модельних навчальних програм, викладачі закладів вищої освіти, учителі закладів загальної середньої освіти. Зміст цього випуску науково-методичного журналу відображує, як ідеї інтегрованого навчання допомагають педагогічним працівникам по-новому бачити свій предмет, більш чітко усвідомлювати його співвідношення з іншими науками, сприяють поєднанню можливостей різних навчальних дисциплін у створенні цілісних уявлень учнів про світ, суспільство, науку, мистецтво, літературу.

*Любов ПОКРОЄВА, доктор філософії, доцент,
заслужений працівник освіти України*